

TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ LĂNG PHÍ VÀ ĐẤU TRANH CHỐNG LĂNG PHÍ

Trần Thị Tuyết*

Qua tìm hiểu những bài viết, bài nói của Chủ tịch Hồ Chí Minh về lãng phí và cuộc đấu tranh chống lãng phí, trong bài viết này chúng tôi cố gắng giới thiệu quan điểm, tư tưởng của Người về những vấn đề đã nêu. Với Chủ tịch Hồ Chí Minh các cụm từ “thực hành tiết kiệm”, “chống tham ô”, “chống lãng phí”, “chống bệnh quan liêu” thường được đặt vị trí gần nhau, cùng nhau trong một mệnh đề và thường xuất hiện trong nhiều bài viết. Đường như Chủ tịch Hồ Chí Minh muốn cảnh báo cho chúng ta rằng: ranh giới giữa các hiện tượng “lãng phí”, “tham ô”, “quan liêu” là rất mong manh và theo Người giữa chúng có mối quan hệ nhân quả.

I Lãng phí là gì?

Chủ tịch Hồ Chí Minh không đưa ra một định nghĩa về bệnh lãng phí và những tiêu chí để đánh giá thế nào là lãng phí, mà trên cơ sở những biểu hiện cụ thể trong đời sống hàng ngày, những tàn dư, những tệ nạn xã hội cũ, để rồi từ đó Người chỉ ra rằng đó là hiện tượng lãng phí và cần thiết phải tẩy trừ nó. Qua cách thể hiện quan điểm của Người, ta cũng có thể hiểu, lãng phí là một hiện tượng xã hội, là hiện tượng vượt quá chuẩn, quá cái bình thường, vượt quá cái chung cần thiết trong đời sống xã hội; lãng phí cũng có nghĩa là không tiết kiệm. Và vì vậy để hiểu quan niệm về lãng phí của Người, chúng ta cần hiểu quan điểm của Người về tiết kiệm.

Năm 1952, nói chuyện nhân dịp có phong trào sản xuất và tiết kiệm để tiếp tục đẩy mạnh cuộc kháng chiến “trường kỳ, tự lực cánh sinh” nhanh đi đến thắng lợi, Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ: phải “Thực hành tiết kiệm, chống tham ô, lãng phí, chống bệnh quan liêu”. Người còn nhấn mạnh và giải thích rõ thêm về một trong bốn đức tính

của con người: “Kiệm” (trong “Cần”, “Kiệm”, “Liêm”, “Chính”). Bằng lối hành văn súc tích, Người đặt ra và trả lời rất ngắn gọn mà dễ hiểu các câu hỏi:

- Thế nào là kiệm?
- Tiết kiệm là gì?
- Vì sao phải tiết kiệm?
- Tiết kiệm những gì?
- Ai cần tiết kiệm?

Những câu hỏi ấy được Chủ tịch Hồ Chí Minh trả lời một cách rất đơn giản mà sâu sắc. Trả lời câu hỏi: “Tiết kiệm là gì?”, Người viết: “Tiết kiệm không phải là bủn xỉn, không phải là “xem đồng tiền to như cái nống”, gặp việc đáng làm cũng không làm, đáng tiêu cũng không tiêu. Tiết kiệm không phải là ép bộ đội, cán bộ và nhân dân nhịn ăn, nhịn mặc... Nói theo lối khoa học, thì tiết kiệm là tích cực, chứ không phải là tiêu cực”¹. Như vậy, có nghĩa nếu hiểu lãng phí là hiện tượng ngược với tiết kiệm, thì lãng phí là không tích cực; là việc không đáng làm cũng cứ làm, không đáng tiêu cũng cứ tiêu.

Trong bài báo “Thế nào là kiệm” đăng trên báo *Cứu quốc* ngày 31-5-1949, với bút danh Lê Quyết Thắng, Chủ tịch Hồ Chí Minh nói rõ thêm: thế nào là tiết kiệm và mối quan hệ giữa tiết kiệm và chống lãng phí như thế nào:

“Kiệm là thế nào? Là tiết kiệm, không xa xỉ, không hoang phí, không bừa bãi” “Tiết kiệm không phải là bủn xỉn”. “Khi không nên tiêu thì một đồng xu cũng không nên tiêu. Khi có việc đáng làm, việc ích lợi cho đồng bào, cho Tổ quốc thì dù bao nhiêu công, tốn bao nhiêu của, cũng vui lòng. Như thế mới đúng là *kiệm*.” “Việc đáng tiêu mà không tiêu,

¹ Hồ chí Minh, Toàn tập, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 1995, t.6, tr.485.

* NCVC, Viện Nhà nước và Pháp luật

là bủn xỉn, chứ không phải là kiệm. “Tiết kiệm phải kiên quyết *không xa xỉ*.”

“Việc đáng làm trong một giờ, mà kéo dài đến 2, 3 giờ là xa xỉ. Hao phí vật liệu, là xa xỉ. Ăn sang mặc đẹp trong lúc đồng bào đang thiếu cơm, thiếu áo là xa xỉ. Ăn không ngồi rồi, trong lúc đang cần kháng chiến và xây dựng, là xa xỉ. Vì vậy, xa xỉ là có tội với Tổ quốc, với đồng bào”².

• *Vi sao phải tiết kiệm?* (đây cũng có thể hiểu ở một khía cạnh nào đó là: vì sao không được lãng phí và vì sao phải kiên quyết chống tệ lãng phí?). Khi trả lời các câu hỏi “Vi sao phải tiết kiệm?”, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chỉ rõ: vì đất nước ta vừa thoát khỏi ách thực dân, phong kiến nên còn rất nghèo nàn, lạc hậu, nên chúng ta phải tiết kiệm, phải chống lãng phí để tích trữ thêm vốn xây dựng và phát triển kinh tế. Mỗi người tiết kiệm một ít, cả nước góp lại tiết kiệm sẽ được nhiều. Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ ra rằng: Trong hơn 80 năm, nước ta bị đế quốc Pháp rồi đến đế quốc Nhật vơ vét hết, vì vậy mà kinh tế của ta nghèo nàn, lạc hậu. Nay chúng ta cần phải có một nền kinh tế khá để kháng chiến và kiến quốc. Muốn xây dựng kinh tế thì phải có tiền của để làm vốn. Muốn có vốn, chúng ta không thể làm như bọn tư bản (ăn cướp thuộc địa, bóc lột công nhân, nông dân); Chúng ta chỉ có cách là một mặt tăng gia sản xuất, một mặt tiết kiệm để tích trữ thêm vốn cho công cuộc xây dựng và phát triển kinh tế của ta³.

Đồng thời, Người còn chỉ rõ mối quan hệ giữa “Cần” và “Kiệm”: Cần với Kiệm phải đi đôi với nhau, như hai chân của con người. Cần mà không Kiệm thì làm chừng nào xào chừng ấy cũng như một cái thùng không có đáy; nước đổ vào thùng nào, chảy ra hết thùng ấy, không lại hoàn không.

2. Có những dạng lãng phí nào?

Là một hiện tượng xã hội nên lãng phí có nhiều dạng biểu hiện rất cụ thể. Trong nhiều bài viết ở những điều kiện khác nhau,

Chủ tịch Hồ Chí Minh dẫn ra rất *nhiều dạng* cụ thể (hay “nhiều cách” như cách dùng từ của Chủ tịch Hồ Chí Minh) của tệ lãng phí. Tuy nhiên, Người không phân định một cách quá rạch ròi đến mức máy móc các dạng lãng phí cụ thể, bởi trong thực tế, một biểu hiện của dạng lãng phí này đôi khi lại hàm chứa hoặc liên quan mật thiết theo quan hệ nhân-quả với một dạng lãng phí khác. Căn cứ vào những bài viết có nội dung liên quan đến vấn đề lãng phí và chống lãng phí, trước hết và chủ yếu là bài nói chuyện mang tính chuyên đề như đã nêu của Chủ tịch Hồ Chí Minh, chúng tôi tạm tóm lược ra mấy dạng lãng phí chính sau đây:

• *Lãng phí sức lao động*

Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ: Lãng phí có nhiều cách, trong đó có lãng phí sức lao động. Lãng phí sức lao động: Vì kém tinh thần phụ trách, vì tổ chức sắp xếp vụng, việc gì *ít người* cũng làm được mà vẫn dùng *nhiều người*. Người cho đó là *khuyết điểm* và Người lấy ví dụ: Trong việc sửa chữa đường cầu, phục vụ chiến dịch, lãng phí dân công khá nhiều, vì tổ chức không khéo.

• *Lãng phí thời giờ*

Tiết kiệm thời giờ là Kiệm, và cũng là Cần. Thời giờ cũng cần phải tiết kiệm như của cải. Của cải nếu hết, còn có thể làm thêm. Khi thời giờ đã qua rồi, không bao giờ kéo nó trở lại được. Có ai kéo lại ngày hôm qua được không? Muốn tiết kiệm thời giờ, thì việc gì ta cũng phải làm cho nhanh chóng, mau lẹ. Không nên chậm rãi. Không nên “nay lần mai nữa”. Tiết kiệm thời giờ của mình, lại phải tiết kiệm thời giờ của người. Không nên ngồi lê nói chuyện phiếm, làm mất thời giờ người khác vì thời giờ tức là tiền bạc. Ai đưa vàng bạc vứt đi, là người điên rồ. Thì ai đưa thời giờ vứt đi, là người ngu dại⁴.

Từ những khái quát đó, Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu ra những dẫn chứng cụ thể: “Việc gì có thể làm trong một ngày một buổi, cũng kéo dài đến mấy ngày. Thí dụ: những cuộc khai hội, vì người phụ trách chương trình

² Hồ chí Minh, Toàn tập, t.6, Sdd, tr. 495.

³ Hồ Chí Minh, Toàn tập, t.6, Sdd, tr. 486.

⁴ Hồ Chí Minh, Toàn tập, t.6, Sdd, tr. 494

không đầy đủ, người đến dự hội thì không chuẩn bị ý kiến, đáng lẽ chỉ một ngày thì bàn bạc và giải quyết xong vấn đề, song cuộc khai hội kéo dài đến 5, 3 ngày”.

Bệnh hội họp triển miên là một trong những căn bệnh của cán bộ chính quyền các cấp, không chỉ lãng phí thời gian, hao tổn lao động, tiền của, mà còn làm cho cán bộ ít có điều kiện gần dân, sát hợp với nhân dân. Phê phán căn bệnh này, Người viết: Khai hội không có kế hoạch, không sắp sửa kỹ lưỡng, không thiết thực. Khai hội lâu, khai hội nhiều quá. Cán bộ khu về tỉnh, cán bộ tỉnh về huyện, cán bộ huyện về làng, thì khệnh khạng như “ông quan”. Lúc khai hội thì trăm ngàn lần như một: “Tình hình thế giới, tình hình Đông dương, thảo luận, phê bình, giải tán”. “Ông cán” làm cho một “tua” hai, ba giờ đồng hồ. Nói gì đầu đầu. Còn công việc thiết thực trong khu, trong tỉnh, trong huyện, trong xã đó, thì không động đến. Lúc “ông cán” nói, người ngáp, kẻ ngủ gục, mọi người mong ông thôi đi, để về nhà cho mau. Có ai hiểu gì đầu mà thảo luận. Vì vậy, mà quân chúng sợ đi khai hội, chẳng khác gì “đi phu”. Đó cũng vì bệnh *xa quán chúng, bệnh hình thức*, khai hội lấy lệ, khai hội để mà khai hội, chớ nào phải vì lợi ích quân chúng mà khai hội! Về việc đặt khẩu hiệu, đặt chương trình làm việc, chương trình tranh đấu, tuyên truyền, làm báo tường, viết báo cũng như thế. Hẹn khai hội tám giờ thì chín, mười giờ mới đến. Làm mất thời giờ của người khác. Họ không hiểu rằng: giữ đúng thời giờ là một tính tốt của người cách mạng, nhất là trong lúc kháng chiến này.

• *Lãng phí tiền của*

“Có rất nhiều hình thức, đây chỉ nêu vài thí dụ:

- Các cơ quan dùng vật liệu một cách phí phạm;
- Các xí nghiệp dùng máy móc không hợp lý;
- Cục vận tải giữ gìn xe cộ, tiết kiệm dầu mỡ không triệt để;
- Sở kho thóc làm kho tàng không cần

thận; người giữ kho kém tinh thần trách nhiệm, để thóc ẩm, ướt, hao hụt, hư hỏng;

- Mậu dịch không khéo tính toán, sắp xếp để hàng hao hụt, lỗ vốn;
- Ngân hàng không khéo sử dụng tiền bạc, để tiền bạc ứ đọng lại, không bổ ích cho việc tăng gia sản xuất;
- Cơ quan kinh tế làm kế hoạch không thiết thực, không sát với hoàn cảnh, để Chính phủ phải lỗ vốn;
- Bộ đội không biết quý trọng giữ gìn quân trang, quân dụng và chiến lợi phẩm;
- Nhân dân bỏ hoang ruộng đất, đốt vàng mã, bán trâu, cầm ruộng để làm đám cưới, đám ma, v.v...

• *Thói phò trương hình thức, dài dòng ba hoa*

Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn nhắc nhở cán bộ, đảng viên, chính quyền các cấp trong công việc cần hết sức chú trọng đến chất lượng, hiệu quả, năng suất, không nên ham chuộng vẻ ngoài, mặt ngoài, ngoài mặt (mà có lúc Người dùng từ “phù diện”). Trong “Thư gửi các đồng chí Bắc Bộ”, Chủ tịch Hồ Chí Minh phê phán khuyết điểm “ham chuộng hình thức” của một số cán bộ, đảng viên, ở một số địa phương: “Việc gì cũng không xét đến kết quả thiết thực, cần kíp, chỉ nhằm vẻ hình thức bề ngoài, chỉ muốn phò trương cho oai. Thí dụ: ngày nay tập quân sự, cốt là biết bắn súng, dùng dao, ném lựu đạn, dùng địa thế, khéo mò dèm, khéo trình thám, nói tóm lại, cốt tập cho mọi người biết đánh du kích. Thế mà có nhiều nơi chỉ để thì giờ tập “một hai, một hai”. Thế thì khác gì tập.lễ nhạc để đi chữa cháy.

“Nhiều nơi, những hình thức tuyên truyền cổ động chỉ biết kẻ khẩu hiệu, trưng cờ biển và trang hoàng nhà thông tin tuyên truyền cho đẹp, lập chòi diễn thuyết chỉ làm vì, còn hàng ngày không chịu gần gũi quần chúng để giải thích cho họ hiểu chu đáo những chủ trương của Đoàn thể”⁶.

Có một số công việc Người cho rằng, vì ham chuộng hình thức hoặc vì đại khái qua loa, miễn được tiếng là có làm, đó là “bệnh

⁵ Hồ Chí Minh, Toàn tập, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 1995, t.5, tr. 248.

⁶ Hồ Chí Minh, Toàn tập, t.5, Sdd, tr. 272-273.

hữu danh, vô thực”. “Làm việc không thiết thực, không từ chỗ gốc, chỗ chính, không từ dưới làm lên. Làm cho có chuyện, làm lấy rồi. Làm được ít suýt ra nhiều, để làm một bản báo cáo cho oai, nhưng xét kỹ thì lại rỗng tuếch... Thế là không làm tròn nhiệm vụ của mình. Thế là đối trá với Đảng, có tội với Đảng. Làm việc không thiết thực, báo cáo không thật thà, cũng là một bệnh rất nguy hiểm”⁷.

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, thì *dài dòng ba hoa, rỗng tuếch* cũng là biểu hiện của phô trương hình thức, là lãng phí. Người viết: “Nhiều anh em hay viết dài. Viết dòng này qua dòng khác, trang này qua trang khác. Nhưng không có ích cho người xem. Chỉ tốn giấy tốn mực, mất công người xem”.

“*Nói mênh mông*” cũng phạm khuyết điểm lãng phí thời gian như việc khai hội không đúng giờ. “Thường thường đại biểu cấp trên đến khai hội với cấp dưới, trong lúc khai hội, chỉ một mình “ông” đại biểu hay “bà” đại biểu nói, nói hai, ba giờ đồng hồ. Nói mênh mông trời đất. Nói gì cũng có. Nhưng chỉ chờa một điều không nói đến là những việc thiết thực cho địa phương đó, những việc mà dân chúng ở đó cần biết, cần hiểu, cần làm, thì không nói đến”.

3. Tại sao phải thực hành tiết kiệm, chống lãng phí?

• *Vì lãng phí có tác hại ghê gớm.* Nó là “bạn đồng minh” của thực dân phong kiến; là “bạn đồng hành” của các tệ quan liêu, tham ô; nó làm băng hoại đạo đức cách mạng; nó là kẻ thù, thậm chí là kẻ thù khá nguy hiểm của cách mạng. Trong bài “*Thực hành tiết kiệm, chống tham ô, lãng phí, chống bệnh quan liêu*”, Chủ tịch Hồ Chí Minh viết: “*Tham ô là trộm cướp.* Lãng phí tuy không lấy của công đút túi, song kết quả cũng rất tai hại cho nhân dân, cho Chính phủ. Có khi tai hại hơn nạn tham ô”. “Tham ô, lãng phí và bệnh quan liêu là kẻ thù của nhân dân, của bộ đội và của Chính phủ. Kẻ thù khá nguy hiểm, vì nó không mang gươm,

mang súng, mà nó nằm trong các tổ chức của ta, để làm hỏng công việc của ta.

“Tham ô, lãng phí và bệnh quan liêu, dù có ý hay không cũng là bạn đồng minh của thực dân và phong kiến. Vì nó làm chậm trễ công cuộc kháng chiến và kiến quốc của ta. Nó làm hỏng tinh thần trong sạch và ý chí khắc khổ của cán bộ ta. Nó phá hoại đạo đức cách mạng của ta là cần, kiệm, liêm, chính”.

Như vậy, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh thì hành vi lãng phí là có liên quan đến phạm trù đạo đức cách mạng, cần phải coi đó là một tiêu chí để đánh giá đạo đức, tư cách của người cán bộ cách mạng. Người kết luận: “Nhưng kẻ tham ô, lãng phí và quan liêu thì phá hoại tinh thần, phí phạm sức lực, tiêu hao của cải của Chính phủ và nhân dân. Tội lỗi ấy cũng nặng như tội lỗi Việt gian, mật thám.

“Vì những lẽ đó, chống tham ô, lãng phí và bệnh quan liêu cũng quan trọng và cần kíp như việc đánh giặc trên mặt trận”⁸.

Không chỉ chỉ rõ việc thực hành tiết kiệm, chống lãng phí cũng đồng thời phải chú trọng và kiên quyết chống các tệ, các bệnh khác như tham ô, quan liêu vì chúng có quan hệ mật thiết với nhau và chúng đều là những nọc xấu của xã hội cũ; Chủ tịch Hồ Chí Minh còn chỉ rõ nguyên nhân sâu xa của bệnh lãng phí, tham ô: “có bệnh tham ô và lãng phí là vì bệnh quan liêu...”

“Vì những người và những cơ quan lãnh đạo mắc *bệnh quan liêu* thành thử có mắt mà không thấy suốt, có tai mà không nghe thấu, có chế độ mà không giữ đúng, có kỷ luật mà không nắm vững. Kết quả là những người xấu, những cán bộ kém tha hồ tham ô, lãng phí.

“Thế là bệnh quan liêu đã áp ủ, dung túng, che chở cho nạn tham ô, lãng phí. Vì vậy, muốn trừ sạch nạn tham ô, lãng phí, thì trước mắt phải tẩy sạch bệnh quan liêu”⁹.

• *Vì bản chất cách mạng và dân chủ của xã hội ta:* Tính ưu việt của chế độ ta không cho phép những hành vi xấu xa của xã hội cũ, cùng với những tàn tích và hệ quả của

⁷ Hồ Chí Minh, Toàn tập, t.5, Sdd, tr. 260.

⁸ Hồ chí Minh, Toàn tập, t.6, Sdd, tr. 491- 492.

⁹ Hồ chí Minh, Toàn tập, t.6, Sdd, tr. 491.

chúng tồn tại. Chỉ rõ bản chất và những hệ lụy của bệnh lãng phí, Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định “chống tham ô, lãng phí, quan liêu là cách mạng”; “chống tham ô, lãng phí, quan liêu là dân chủ”. Người nhấn mạnh: “Cách mạng là tiêu diệt những cái xấu, xây dựng những cái tốt. Chúng ta làm cách mạng để tiêu diệt chế độ thực dân, phong kiến, để xây dựng dân chủ mới. “Thực dân và phong kiến tuy bị tiêu diệt, nhưng cái *nọc xấu* của nó (tham ô, lãng phí, quan liêu) vẫn còn, thì cách mạng vẫn chưa hoàn toàn thành công, vì *nọc xấu* ấy ngấm ngấm ngăn trở, ngấm ngấm phá hoại sự nghiệp xây dựng của cách mạng... “Tham ô, lãng phí, quan liêu là những xấu xa của xã hội cũ. Nó do lòng tự tư tự lợi, ích kỷ hại nhân mà ra. Nó do chế độ “người bóc lột người” mà ra. “Chúng ta muốn xây dựng một *xã hội mới*, một xã hội tự do bình đẳng, một xã hội cần, kiệm, liêm, chính – cho nên chúng ta phải tẩy cho sạch hết những thói xấu của xã hội cũ”. “Tham ô, lãng phí, quan liêu là một thứ “*giặc ở trong lòng*”. Nếu chiến sĩ và nhân dân ra sức chống giặc ngoại xâm mà quên *chống giặc nội xâm*, như thế là chưa làm tròn nhiệm vụ của mình. Vì vậy, chiến sĩ và nhân dân phải hăng hái tham gia phong trào ấy”¹⁰.

Khi phê phán những căn bệnh có nguồn gốc từ chế độ xã hội cũ mà không thể một sớm một chiều khắc phục được trong đội ngũ cán bộ cách mạng và trong nhân dân ta như các bệnh hẹp hòi, ích kỷ, hủ hoá, chủ quan..., Chủ tịch Hồ Chí Minh cho rằng, muốn chống lãng phí, thực hành tiết kiệm đồng thời phải đấu tranh chống các căn bệnh nói trên, mới góp phần tẩy trừ được tệ lãng phí. Trong các tác phẩm “Thư gửi các đồng chí Bắc Bộ”; “Sửa đổi lề lối làm việc”, Người chỉ rõ các khuyết điểm như: địa phương chủ nghĩa, óc bè phái, óc quân phiệt quan liêu, óc hẹp hòi, ham chuộng hình thức, lối làm việc bàn giấy, vô kỷ luật, kỷ luật không nghiêm, bệnh lười biếng, ích kỷ, hủ hoá..., “làm việc không có kế hoạch, gập sao làm vậy, làm lầy lệ, làm không ngăn nắp, làm

không đến nơi đến chốn”. đều có thể coi là những nguyên nhân hoặc trực tiếp, hoặc gián tiếp dẫn đến các tệ tham ô, lãng phí, quan liêu. Và vì vậy muốn chống tệ lãng phí, tham ô thì cần phải kiên quyết tẩy trừ những khuyết điểm đó.

4. Ai là người phải thực hành tiết kiệm và chống lãng phí?

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh thì bất cứ ai cũng phải tiết kiệm và cũng có nghĩa rằng bất kỳ ai cũng có thể và phải cần phải đấu tranh chống lãng phí. Trong bài: “*Thực hành tiết kiệm, chống tham ô, lãng phí, chống bệnh quan liêu*”, khi trả lời câu hỏi “Ai cần phải tiết kiệm”, Người viết: “Tất cả mọi người đều phải tiết kiệm. Trước nhất là các cơ quan, các bộ đội, các xí nghiệp”¹¹.

• *Các cơ quan và nhân viên cơ quan nhà nước:*

Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn dạy cán bộ, đảng viên là phải luôn luôn gương mẫu; “Việc gì có lợi cho dân thì làm. Việc gì có hại cho dân thì phải tránh”. Vì vậy, đối với việc thực hành tiết kiệm, chống lãng phí, các cấp chính quyền phải rất cần quan tâm đúng mức. Trước hết, Chính phủ phải là cơ quan chính quyền phải đề cao lòng thanh liêm. Tại phiên họp ngày 31-10-1946 của kỳ họp thứ hai Quốc hội khoá I, sau khi được Quốc hội nhất trí giao trách nhiệm thành lập Chính phủ mới, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đọc “Lời tuyên bố trước Quốc hội”, trong đó có đoạn: “Tuy trong quyết nghị không nói đến, không nêu lên hai chữ *liêm khiết*, tôi cũng xin tuyên bố trước Quốc hội, trước quốc dân và trước thế giới: Chính phủ sau đây phải là một Chính phủ liêm khiết”.

Trong bài viết đăng Báo *Cứu quốc*, số 46, ngày 19-9-1945, Người viết: “Ủy ban nhân dân thận trọng hết sức trong chỗ chỉ dùng công quỹ, không dám tùy tiện tiêu tiền vào những việc xa phí như ăn uống”¹².

Người căn dặn cán bộ muốn được lòng dân thì không được cậy quyền, cậy thế, không được sống “xa phí”. Người phê phán:

¹¹ Hồ chí Minh, Toàn tập, t.6, Sdd, tr. 486.

¹² Hồ Chí Minh, Toàn tập, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 1995, t.4, tr.23

¹⁰ Hồ chí Minh, Toàn tập, t.6, Sdd, tr. 496-497.

“Người ta còn bĩu môi nói đến bà “phủ trưởng” nọ bận quần áo chèn, cắt tóc ngắn cuối ngựa đi rong khắp chỗ mà chẳng có việc gì, người ta còn thì thào chỉ chỗ ông tỉnh trưởng kia vác ô tô đưa bà “tỉnh trưởng” đi chơi mát mỗi chiều. Từ chỗ ngông nghênh xa phí đó rất dễ đi đến chỗ ỷ thế cậy quyền, làm nhiều điều tệ quá”¹³.

Phê phán những lỗi lầm của lối sống xa hoa, lãng phí trong cán bộ của bộ máy chính quyền ngày đầu cách mạng do những tàn dư của chế độ cũ còn rơi rớt lại, Người viết: “ăn muốn cho ngon, mặc muốn cho đẹp, càng ngày càng xa xỉ, càng ngày càng lãng mạn, thử hỏi tiền bạc ấy ở đâu ra? Thậm chí lấy của công dùng vào việc tư, quên cả thanh liêm, đạo đức. Ông uỷ viên đi xe hơi, rồi bà uỷ viên, cho đến các cô cậu uỷ viên, cũng dùng xe hơi của công. Thử hỏi những hao phí đó ai chịu?”¹⁴.

Đối với các cơ quan, “Cơ quan nào cũng cần và có thể tiết kiệm. Một thí dụ: cơ quan nào cũng dùng phong bì, nếu mỗi cơ quan đều tiết kiệm, một chiếc phong bì dùng 2, 3 lần, thì mỗi năm Chính phủ có thể tiết kiệm được hàng chục tấn giấy. Nếu cán bộ tư pháp nâng cao năng suất, làm việc mau chóng, thì sẽ giúp cho những đồng bào có việc đến tư pháp tiết kiệm được ngày giờ để tăng gia sản xuất”¹⁵.

Trong “*Thư gửi các đồng chí Bắc Bộ*”, Chủ tịch Hồ Chí Minh căn dặn các đảng viên, cán bộ cần phải tẩy trừ những khuyết điểm làm hạn chế đến kết quả công việc, đặc biệt là ảnh hưởng đến uy tín của Đảng, của chính quyền trước dân, làm mất lòng tin của dân đối với Đảng và với chính quyền cách mạng, Người viết: “Có những đồng chí lo ăn ngon mặc đẹp, lo chiếm của công làm của tư, lợi dụng địa vị và công tác của mình mà buôn bán phát tài, lo việc riêng hơn việc công. Đạo đức cách mạng như thế nào, dư luận chê bai thế nào cũng mặc”¹⁶.

Nhiệm vụ chính của bộ đội là giết giặc lập công, không phải là cơ quan sản xuất, thì bộ

đội tiết kiệm như thế nào? “Trong quân đội có quân nhu, quân giới, vận tải, v.v, là những cơ quan cần phải tiết kiệm đã đành. Các chiến sĩ cũng cần tiết kiệm và cũng có thể tiết kiệm”. Người đưa ra những ví dụ cụ thể: Nếu chiến sĩ luyện tập siêng năng, bắn khá, thì có thể tiết kiệm được đạn; do đó quân khí tiết kiệm được nguyên liệu và nhân công đúc đạn, để chế tạo những vũ khí khác. Cục vận tải thì tiết kiệm xăng xe, dầu mỡ, tiết kiệm được cả nhân công sửa chữa đường xá do xe chạy ít. Trong các chiến dịch thu được chiến lợi phẩm (thuốc, đạn, lương thực, súng ống, v.v) bộ đội biết quý trọng nó, tiết kiệm nó để dùng đó mà đánh giặc. Như thế cũng là tăng gia sản xuất.

“Sửa đổi lề lối làm việc” là một tài liệu quan trọng dùng trong đợt chỉnh huấn cán bộ, đảng viên, đã được Chủ tịch Hồ Chí Minh viết xong vào tháng 10-1947. Trong đó, Người chỉ rõ những ưu điểm, đặc biệt là những khuyết điểm mà Người cho đó là những “chứng bệnh rất nguy hiểm. Nếu không chữa ngay, để nó lây ra, thì có hại vô cùng”. Một trong những biểu hiện của các chứng bệnh nguy hiểm ấy là tệ xa hoa, lãng phí, nặng hình thức; ít chú trọng đến năng suất, hiệu quả công việc.

Đã có lúc Người coi việc thực hành tiết kiệm, chống lãng phí như là một tiêu chí, một bộ phận cấu thành của đạo đức cách mạng của cán bộ, đảng viên. Một trong những nội dung cơ bản nhất của đạo đức cách mạng là: “Cần, Kiệm, Liêm, Chính; Chí công vô tư”.

• Các tầng lớp nhân dân

Không chỉ giáo huấn cán bộ, đảng viên luôn thực hành tiết kiệm, chống lãng phí, xa hoa; Chủ tịch Hồ Chí Minh còn đưa ra khẩu hiệu kêu gọi mọi người dân Việt Nam thực hành tiết kiệm, chống lãng phí để xây dựng đất nước, mau chóng đẩy cuộc kháng chiến nhanh chóng đến thắng lợi hoàn toàn. Trong cuốn sách “*Cần Kiệm Liêm Chính*”, Người nhấn mạnh: “Người có bốn đức: Cần, Kiệm, Liêm, Chính... Thiếu một đức thì không thành người”. Như vậy, rõ ràng Kiệm (thực hành tiết kiệm, không xa xỉ, lãng phí) là một trong bốn nội dung chính của tiêu chí làm người.

¹³ Hồ chí Minh, Toàn tập, t.4, Sdd, tr. 47.

¹⁴ Hồ chí Minh, Toàn tập, t.4, Sdd t.4, tr. 57.

¹⁵ Hồ chí Minh, Toàn tập, t.6, Sdd, tr. 487.

¹⁶ Hồ chí Minh, Toàn tập, t.5, Sdd, tr. 74.

Giải thích về khẩu hiệu: “Cần, Kiệm, Liêm, Chính”, bằng lối hành văn ngắn gọn, dễ hiểu và những ví dụ đơn giản mà thiết thực về câu chuyện cái phong bì, Chủ tịch Hồ Chí Minh kêu gọi đồng bào cả nước hãy thực hành tiết kiệm. Người viết: “Trung bình cái phong bì là 180 phân vuông giấy (0,018m²). Mỗi ngày, các cơ quan đoàn thể và tư nhân trong nước ta ít nhất cũng dùng hết một vạ cái phong bì, tức là 180 thước vuông giấy. Mỗi tháng là 5.400 thước. Mỗi năm là 64.800 thước vuông giấy. Nếu ai cũng tiết kiệm, dùng một cái phong bì hai lần, thì mỗi năm chỉ tốn một nửa giấy, tức là 32.400 thước vuông. Còn 32.400 thước thì để dành cho các lớp bình dân học vụ, thì chẳng tốt sao? Hơn nữa, nhờ sự tiết kiệm giấy, mà tiền bạc và công phu làm giấy có thể thêm và việc kiến thiết khác, thì càng ích lợi hơn nữa...” “Đối với giấy như thế, đối với mọi thứ vật liệu khác đều như thế”.

Thực hành tiết kiệm cũng có nghĩa là chống lãng phí và tăng gia sản xuất là một biện pháp quan trọng để thực hành tiết kiệm và chống lãng phí; và điều đó đòi hỏi mọi người dân cả nước cần phải chung lòng góp sức. Người đưa ra những thí dụ để chứng minh rằng tiết kiệm có ý nghĩa vô cùng to lớn, kết quả rất to lớn, nếu phong trào thi đua tiết kiệm, chống lãng phí trở thành phong trào chung của mọi tầng lớp nhân dân: “Đây tôi xin thêm một ví dụ nữa: Nước ta có 20 triệu người. Nhiều bù ít, mỗi người mỗi ngày ăn 700 gam gạo, mỗi tháng là 21 kilô gạo. Nếu mỗi ngày mỗi người chỉ tiết kiệm nửa bát cơm (việc đó rất dễ, ai cũng làm được), thì mỗi tháng cả nước sẽ tiết kiệm được 20 triệu kilô gạo, nghĩa là đủ nuôi một triệu chiến sĩ trong một tháng”.

5. Làm thế nào để tẩy sạch tệ lãng phí?

• *Về mặt nhận thức*: Nhận thức có đúng, tư tưởng có thông thì mới có thể triển khai và đạt kết quả tốt các bước tiếp theo.

Trước hết, phải kiên quyết tẩy trừ tệ tham ô, lãng phí vì chúng là “bạn đồng minh” của thực dân phong kiến, là kẻ thù

của nhân dân. Và phải coi đây là một mặt trận như việc đánh giặc; chỉ có điều đây là thứ giặc nội xâm và là đấu tranh trên mặt trận tư tưởng và chính trị như Chủ tịch Hồ Chí Minh đã khẳng định. Người chỉ rõ: “Cũng như ở các mặt trận khác, muốn thắng ở mặt trận này, ắt phải có chuẩn bị, kế hoạch, tổ chức, ắt phải có lãnh đạo và trung kiên”; phải quán triệt “những lời dạy của Lênin, Xtalin...nói về tiết kiệm và chống tham ô, lãng phí, quan liêu”; những “chính sách và chỉ thị của Đảng và Chính phủ”; các “tài liệu nói về cần, kiệm, liêm, chính, và cách sửa đổi lối làm việc”.

• *Tự giác và gương mẫu ở từng cá nhân, từng cơ quan* “vừa tự nghiên cứu, vừa thật thà kiểm thảo và giúp nhau kiểm thảo” nhằm vào mấy điểm sau:

- “Mình có tham ô không?
- Có ăn bớt của công cho đơn vị riêng của mình không?
- Có lười biếng, có kém lòng trách nhiệm, có đứng núi này trông núi nọ không?
- Có phô trương lãng phí không?
- Có lãng phí của Chính phủ, của Đoàn thể không?
- Có lãng phí của dân và sức dân không?”

Người nhấn mạnh rằng: “tự kiểm thảo và kiểm thảo người khác phải thật thà”, “Không nên thoa vế, che dấu. Không nên “ít thớt ra nhiều”, càng không nên nói việc nhỏ bỏ việc lớn, nói việc cũ quên việc mới”. “Phải kiên quyết “nhỏ cỏ”.

Tuy nhiên, Người cũng luôn nhắc nhở rằng: đây là mặt trận “chống giặc nội xâm” nên “Trong phong trào chống tham ô, lãng phí, quan liêu, giáo dục là chính, trừng phạt là phụ”; đồng thời thực hiện thưởng phạt nghiêm minh tùy theo sự phát hiện đúng và thực thà kiểm thảo, hoặc mức độ vi phạm của từng cá nhân.

- *Những biện pháp cụ thể*:
+ *Biện pháp tổ chức*:

Một trong những biện pháp hàng đầu để thực hành tiết kiệm, chống lãng phí, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh là phải bằng biện pháp tổ chức. Trước hết là cách tổ chức đấu

tranh trên mặt trận này, Người cho rằng phải qua ba bước chính. Trong đó, “*Bước đầu là đánh thông tư tưởng*”. “Phải khai hội đủ mặt mọi người trong cơ quan, đơn vị, trường học, v.v. để giải thích rõ ràng, nói đi nói lại cho mọi người đều hiểu:

- Tham ô, lãng phí, quan liêu là có hại cho dân cho nước thế nào?

- Vì sao phải chống những nạn ấy?”

Mặt khác, trong công tác tư tưởng Người còn nhấn mạnh: cần phải chỉ rõ trong quần chúng vẫn còn những nhận thức sai lầm về tệ lãng phí. Chẳng hạn:

- “Tham ô là có tội, song lãng phí chỉ là một khuyết điểm.

- Những người có công với cách mạng, thì tham ô, lãng phí chút đỉnh, cũng nên tha thứ họ.

- Nước ta nghèo, không có gì mà tiết kiệm. Cơ quan ta không có gì mà lãng phí.

- Không phải cơ quan kinh tế tài chính, thì không có gì mà tham ô lãng phí, v.v.”

Đồng thời, trong bước thứ nhất này cũng phải hết sức tránh những quan niệm chưa đúng rằng:

- “Một sự nhịn, chín sự lành”, kiểm thảo lẫn nhau làm gì.

- Tự nhận sai lầm mình sợ mất thể diện, mất uy tín, sợ bị phạt, v.v..

- Chỉ trích lỗi lầm của người sẽ mất đoàn kết.

- Ai tham ô, lãng phí mặc ai, mình không tham ô, lãng phí thì thôi.

- Sự thật mất lòng, sẽ bị bầu bạn ghét, bị cấp trên trừ, v.v..”

Tiếp theo là tổ chức *thi đua tiết kiệm, tổ chức lại lao động, nâng cao năng suất lao động*. Đây là một trong những biện pháp quan trọng và hữu hiệu để nhanh chóng tẩy trừ tệ lãng phí và thực hành tiết kiệm. Tiết kiệm thời giờ đi đôi với tăng năng suất lao động.

Trong bài: “*Thế nào là Kiệm?*”, Người viết: “muốn tiết kiệm có kết quả tốt, thì phải khéo *tổ chức*...biết *tổ chức* thì *tiết kiệm* được sức lực, thời giờ, và vật liệu. “Không biết *tổ chức* thì không biết *tiết kiệm*”. Sau khi đưa ra và phân tích một ví dụ cụ thể, Người đi

đến kết luận tiếp theo: “*Vì vậy, góp sức làm việc (lao động tập đoàn), và hợp tác xã, là một cách tiết kiệm tốt nhất*”.

Trong bài “*Thực hành tiết kiệm, chống tệ tham ô, lãng phí, quan liêu*”, Chủ tịch Hồ Chí Minh nhấn mạnh: “*Chúng ta phải tìm cách tổ chức sắp đặt cho hợp lý, để 1 người có thể làm việc như 2 người, 1 ngày có thể làm việc của 2 ngày, một đồng có thể dùng bằng hai đồng*”.

Trong bài nói chuyện: “*Thực hành tiết kiệm, chống tham ô, lãng phí, chống bệnh quan liêu*” năm 1952, Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ: thực hành tiết kiệm cũng có nghĩa góp phần chống lãng phí. Người viết:

“*Chúng ta phải tiết kiệm sức lao động*. Thí dụ: việc gì trước kia phải dùng 10 người, nay ta phải tổ chức sắp xếp cho khéo, nâng cao năng suất của mỗi người, nhờ vậy mà chỉ dùng 5 người cũng làm được.

“*Chúng ta phải tiết kiệm thời giờ*. Việc gì trước kia phải làm 2 ngày, nay vì tổ chức sắp xếp khéo, năng suất cao, ta có thể làm xong trong 1 ngày.

“*Chúng ta phải tiết kiệm tiền của*. Việc gì trước phải dùng nhiều người, nhiều thì giờ, phải tốn hai vạn đồng. Nay vì tiết kiệm được sức người và thời giờ, nguyên liệu, cho nên chỉ tốn một vạn là đủ.

“*Nói tóm lại: chúng ta phải tìm cách tổ chức, sắp đặt cho hợp lý, để 1 người làm việc như 2 người, 1 ngày có thể làm việc của 2 ngày, 1 đồng có thể dùng bằng 2 đồng*”.

Trong bài báo “*Thế nào là kiệm?*”, tác giả đưa ra một số giải pháp cụ thể để thực hành tiết kiệm, chống lãng phí: “*muốn tiết kiệm có kết quả tốt, thì phải khéo tổ chức...biết tổ chức thì tiết kiệm được sức lực, thời giờ, và vật liệu*.”

Không biết *tổ chức* thì không biết *tiết kiệm*. Thí dụ: nếu một nhà 10 người, mỗi người nấu riêng một nồi cơm, thì tốn biết bao nhiêu nồi, bao nhiêu củi và nước, bao nhiêu công phu. Góp nhau lại nấu chung một nồi, thì có lợi biết bao nhiêu.

Vì vậy, góp sức làm việc (lao động tập đoàn), và hợp tác xã, là một cách *tiết kiệm* tốt nhất”.

Cuối bài báo “*Thế nào là kiệm?*”, tác giả đã đưa ra những hình thức cụ thể về phong trào *thi đua tiết kiệm trong toàn dân* như sau:

“Các cơ quan tiết kiệm tiền công và của công để đỡ tốn ngân quỹ;

Chiến sĩ thi đua tiết kiệm thuốc đạn, bằng cách bán phát nào trúng phát ấy;

Công nhân thi đua tiết kiệm nguyên liệu;

Học sinh thi đua tiết kiệm giấy bút;

Đồng bào hậu phương thi đua tiết kiệm tiền bạc và lương thực, để giúp đỡ bộ đội;

Mỗi người, thi đua tiết kiệm thời giờ;

Thì kết quả thi đua tiết kiệm cũng bằng kết quả thi đua tăng gia sản xuất...

Cho nên, người yêu nước thì phải thi đua *thực hành tiết kiệm*”.

+*Tính toán, chi tiêu tiền bạc cho hợp lý* cũng được Hồ Chí Minh coi là “một nghệ thuật quan trọng” để tránh lãng phí, tránh được “cái nguy hiểm dùng tiền vào những việc không cần kíp cho sự phát triển công nghệ, cho sự bồi bổ kinh tế của nhân dân”.

“Nghệ thuật ấy không phải là dễ. Các cơ quan ta chưa thông thạo nghệ thuật ấy. Chúng ta còn rất kém về nghệ thuật ấy. “Thừa nhận sự kém cỏi ấy, là một điều đau đớn. Nhưng đó là sự thật, không thể lấy một nghị quyết nào mà che dấu được nó”. Người dẫn ra một so sánh: Có đôi khi các cơ quan quản lý của ta giống như người nông dân nợ tiết kiệm được một ít tiền nhưng không dùng tiền đó để sửa chữa cày bừa tăng gia sản xuất, mà lại đi mua một cái máy hát thật to... “Đó là còn chưa kể đến những việc lãng phí, những vụ ăn cắp của công”. Và Người nhấn mạnh rằng: “nghệ thuật quan trọng” ấy chính là phải tìm ra “nhiều phương pháp để giữ gìn cho tiền bạc của ta *khỏi bị lãng phí*, bị phân tán, bị dùng vào những việc không cần thiết, bị dùng ra ngoài công việc xây dựng căn bản”. Chẳng hạn như xây dựng kế hoạch sản xuất “phải liên hệ chặt chẽ với tình hình kinh tế, với nguồn của cải, với sự tính toán rõ rệt sức hậu bị của ta”. “Kế hoạch không nên tụt lại sau, nhưng cũng không nên chạy quá trước sự phát triển của công nghệ, không nên xa rời nông nghiệp, không nên

quên lãng sức tiết kiệm của ta”. Chẳng hạn, cách dùng tiền bạc, vốn liếng sao cho tiết kiệm, phù hợp; như việc cân nhắc, sử dụng lực lượng thích ứng; tránh làm bừa, làm ẩu, làm cho oai, dẫn đến thiếu hụt vốn... Và Người kết luận: “Đặt kế hoạch công nghệ cho đúng đắn và hợp lý- là một điều kiện chủ chốt trong việc tiêu dùng tiền của”.

+*Thực hành dân chủ* là biện pháp hữu hiệu để tẩy trừ tệ tham ô, lãng phí, quan liêu. Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ: ở nước ta thực hiện hình thức dân chủ tập trung. “Chính phủ và Đoàn thể giao cho cán bộ cái quyền điều khiển bộ đội, sử dụng tiền của trong công cuộc kháng chiến kiến quốc. Nhiệm vụ của cán bộ là chăm nom, yêu mến mỗi chiến sĩ, quý trọng, tiết kiệm mỗi một đồng tiền, một bát gạo, một giờ công của đồng bào. Đồng thời chiến sĩ và đồng bào có quyền đòi hỏi cán bộ phải làm tròn nhiệm vụ đó, có quyền phê bình chỉ trích những cán bộ nào không làm tròn nhiệm vụ đó”.

+*Phải dựa vào lực lượng quần chúng nhân dân, đi đúng đường lối quần chúng* để chống lãng phí và thực hành dân chủ. Hồ Chí Minh nhấn mạnh: “Phong trào chống tham ô, lãng phí, quan liêu át phải dựa vào lực lượng quần chúng thì mới thành công”. Bởi theo Người, “Quần chúng tức là toàn thể chiến sĩ trong quân đội, toàn thể công nhân trong xưởng, toàn thể nhân viên trong cơ quan, v.v, rồi đến toàn thể nhân dân. Cũng như mọi việc khác, việc “chống này phải động viên quần chúng, phải thực hành dân chủ, phải làm cho quần chúng hiểu rõ, làm cho quần chúng hăng hái tham gia thì mới chắc chắn thành công. Quần chúng tham gia càng đông, thành công càng đầy đủ, mau chóng”. Không chỉ phải kiên quyết chống lãng phí ở các cơ quan, mà còn phải chống cách chi tiêu tiền bừa bãi trong sinh hoạt của nhân dân; chấm dứt thói phô trương, lãng phí. Bởi vì: “Nếu chiến sĩ và nhân dân ra sức chống giặc ngoại xâm mà quên *chống giặc nội xâm*, như thế là chưa làm tròn nhiệm vụ của mình”.

+ Muốn trừ sạch nạn tham ô, lãng phí, thì trước mắt phải tẩy sạch bệnh quan liêu.